

NILS ANDRÉN:

Vådligt är att dröja – farligt att gå vidare

Debatten om EG och neutraliteten har flammats upp igen trots att en nästan enig riksdag för ett och ett halvt år sedan stod bakom den svenska medlemsansökan. Också EG-motståndarna borde kunna inse att vi bevittnar en helt ny europeisk scen. De regionala stormaktsmotsättningarna som alltid motiverat vår neutralitetspolitik är borta.

Skall vi som hittills låta oss sys in i ett nytt europeiskt ekonomiskt system utan att kunna påverka processen? Eller skall vi öka vårt inflytande genom att sälla oss till de europeiska beslutsfattarna?

Nils Andrén är professor emeritus i statskunskap.

Även månghundraåriga visdomsord kan vara tillämpliga i den aktuella politiken. Den heliga Birgittas iakttagelse är tillämplig också i den nytända debatten om EG och neutraliteten. Den har vaknat till nytt liv, trots att en nästan enig riksdag för ett och ett halvt år sedan stod bakom den svenska ansökan om medlemskap. Det stora paradigmskiftet har blivit en för hård nöt att knäcka för generationer av neutralitetsin-doktrinerade svenskar.

Invändningarna i den svenska Europa-debatten är av flera slag. EG-organens inställning till det av många svenskar älskade, äckliga våtsnuset är i sak på sin höjd en kuriositet. Men snusfrågan irriterar främst därför att den ter sig som ett symboliskt uttryck för den maktmedvetna Brysselbyråkratins retsamma småaktighet och interventionism. Den aktualiserar också frågan om den reella innebörden av den deklarerade "subsidiariteten".

Enligt "subsidiaritetsprincipen" skall inga frågor avgöras på högre nivå än nödvändigt. I tillämpningen borde denna regel innebära att Gemenskapens centrala organ endast bör befatta sig med det som är nödvändigt för att nå Gemenskapens överenskomna mål. Ett sådant agerande är helt nödvändigt om EG (eller Unionen) skall bli tillräckligt hållfast inför kommande påfrestningar.

Centrum bör således inte utmana delarna eller regionerna med onödiga och okynniga initiativ som kränker deras behov av respekt och identitet. Även om Brysseltåget går mot ett mera enat Europa, borde dess förare kunna dra lärdom av utvecklingen i öster. Den visar hur starka de etniska, religiösa och nationella intressena kan vara och hur farligt det är

att utmana dem. EG-Europa är dess bättre inte något Balkan. Men det är ändå fyllt av dolda och öppna motsättningar.

Inte ens det demokratiska Europa är osårbart mot nedbrytande krafter. Ibland kan det vara klokt att dämpa ambitionerna och skynda långsamt, också i Bryssel. En förgriplig tanke: Om Jacques Delors efterträdde Mitterrand i Paris skulle kanske tempot bli lite måttfullare och den europeiska utvecklingen på längre sikt stabilare.

Endast neutralitetsfrågan har sagts vara avgörande för den svenska EG-politiken. Trots detta har en stor del av Europadebatten allt mera kommit att handla om helt andra frågor, snus, skatter, sysselsättning, kvinnofrågor etc. Neutralitetsfrågan har på nytt dragits in i debatten, men oftast mer som tilläggsargument än som huvudfråga. Opinionsundersökningar har antytt att de gamla argumenten i den nya tappningen har gjort intryck. I en opinionsundersökning visade sig föga mer än en fjärdedel av de tillfrågade vara beredda att acceptera ett EG som skulle utgöra en obligatorisk försvars- och säkerhetspolitisk gemenskap.

Argumenten mot EG är av flera slag. De flesta är välkända sedan minst trettio år tillbaka. Ett sådant gäller suveräniteten. I den nuvarande, integrerade världen har Sverige, liksom alla andra stater, reellt förlorat stora delar av den självbestämmanderätt som suveräniteten förutsätter. Medlemskapsfrågan gäller i realiteten om vi skall vara med om att fatta beslut som i praktiken styr också vårt eget agerande. Skall vi fortsätta att leka blindbock, med Tage Erlanders monumentalt negativa "metalltal" från 1961 neddraget över ögonen? Eller skall vi uppfatta verkligheten sådan den är, ny?

Kärnvapenfrågan

Ett annat argument som EG-motståndarna har mobiliserat gäller kärnvapnen. Inga Thorson har förskräckts över att Sverige som medlem av EG skulle bli delaktigt i — och därmed också skulle bli medansvariga för — de franska kärnvapnen som president Mitterrand i någon obestämd mening lovat ställa till EG:s förfogande. Förmodligen är detta att tillmäta ett situationsbetingat utspel från Elyséepalatset alltför stor reell betydelse. Det är en lång väg till en situation där de båda europeiska kärnvapenmakterna har abdikerat. Och ännu längre till en situation där en europeisk union ter sig som en trovärdig och självständig förvaltare av de yttersta förstörelsemedlen.

Om vi går in i ett EG som efter hand förvandlas till en försvarsunion kommer uppenbarligen de engelska och franska kärnvapnen att i någon form ingå i unionens gemensamma arsenal. En förutsättning är dock att den internationella nedrustningen inte skapat en helt ny kärnvapensituation. En sådan utveckling kan inte uteslutas. Men kärnvapenmakterna har fått ett nytt argument för att inte gå för långt. De vill bevara en trovärdig avskräckningsförmåga mot nya och mindre nogräknade kärnvapenstater.

Kärnvapenmakterna kommer säkert att se till att deras avskräckningsinstrument inte råkar i okontrollerbara händer. Den aktiva pådrivaren av internationell nedrustning Sverige kommer såsom medlem av EG knappast att behöva känna belastningen av att vara en kärnvapenmakt, vare sig materiellt, politiskt eller moraliskt. Vi behöver inte avsvärja oss vårt förflutna. Däremot kan vi tänkas bli skyddade av ett i någon mening gemensamt,

uropeiskt kärnvapenparaply. Den barska thorsonska moralismen reagerar mot denna tanke med självsäker indignation. Ändå finns det mycket att invända.

Kärnvapenparaplyet är ingenting nytt, inte ens för Sveriges – eller Finlands – säkerhet. Under det kalla kriget levde Sverige under skyddet av terrorbalansens kärnvapenparaply. Den omständigheten att de befängda idéerna om ett svenskt kärnvapen avvisades – och här spelade Inga Thorson och hennes medsystrar en viktig roll – befriade oss från många onödiga bekymmer. Men inte från det beroende av kärnvapen som låg – och alltjämt ligger – i det faktiska eller potentiella skyddet av terrorbalansen.

Europeisk försvarsunion?

Ett annat argument bygger på föreställningen om risken att dras in i krig. EG-motståndarna försöker ge oss bilden av en ny, europeisk imperialistisk supermakt som hotar att dra in Sverige och andra små fredliga länder i oönskade krigiska äventyr. Föreställningen bygger på EG:s nya strävanden efter säkerhets- och försvarspolitisk gemenskap. I själva verket är EG – och kommer säkert att förbli – alltför heterogent, alltför präglad av olika intressen, för att kunna enas om en utåt aggressiv militärpolitik. Passivitet på gränsen till "neutralitet" verkar vara ett troligare scenario. Och det borde ju passa också Sverige.

De gamla – man frestas säga "före detta" – neutrala staterna borde därför inte behöva känna någon större oro inför den upprepade vägran från Bryssel att acceptera neutralitetsreservationer från stater som söker inträde.

Denna syn har länge varit känd. Den fanns med redan då den förra regeringen ledde tåget till Bryssel. Då kom man runt svårigheten genom att markera att det gemensamma europeiska försvaret inte uppfattades som ett trovärdigt scenario. Om det är trovärdigare i dag är tveksamt. Maastrichtfördragets öde under ratificeringsprocessen bör ge svaret. Men lika litet som sommaren 1991 är den europeiska försvarsunionen på längre sikt ett helt orimligt scenario. Det är därför riktigt att redan nu ta hänsyn till det i en realistisk EG-debatt. Vi måste klargöra tänkbara konsekvenser, skälen för och emot. Vi måste också klargöra gränserna för vår egen vilja att ge lika mycket som vi vill ha, att ta gemensamma risker för att nå ett större mål.

Detta större mål är naturligtvis att få till stånd ett hållbart europeiskt samarbets- och fredssystem, starkt nog att motstå de påfrestningar som kan uppstå mellan stater med olika intressen, mellan etniska och religiösa grupper, med sekler av historiska konflikter bakom sig. Väst-europa är inte Jugoslavien eller Ryssland. Men det vore oförsiktigt att tro det vara helt immunt mot inre slitningar. Det var fruktan för sådana som låg bakom den europeiska ekonomiska integrationen, då den 1951 inleddes med Kol- och stålunionen.

Vårt säkerhetspolitiska motstånd mot att dras in i det europeiska samarbetets beslutande organ har hittills motiverats av Europas politiska uppdelning. Vår neutralitetspolitiska renhet eller trovärdighet skulle inte smutsas av att vi deltog i beslutsorgan dominerade av NATO-länder. Nu är Warszawapakten upplöst. Många av dess medlemmar ingår i ett annex till

NATO, som börjar bli känt under acrony-
men NACC (North Atlantic Cooperation
Council). Deras högsta önskan är att få
tillträde till den Europeiska Gemenska-
pen, som, om Maastricht-avtalet ratifice-
ras, skall bli den Europeiska Unionen.

En ny europeisk scen

Ett självklart förhållande, som också EG-
motståndarna borde kunna inse, är att vi
bevitnar en helt ny europeisk scen. De
regionala stormaktsmotsättningar som
alltid motiverat vår europeiska neutrali-
tetspolitik är borta. Nu ligger osäkerheten
i att vi befinner oss i en oavslutad revolu-
tionär process. Vart den till slut leder kan
många gissa men ingen förutse.

I det europeiska perspektivet är den
yttersta frågan om vi vill vara med och
bygga upp ett nytt solidaritetssystem, som
kan komma att styra också vårt säkerhets-
politiska agerande. Eller vill vi på nytt
ställa oss på sidan, av fruktan — eller kan-
ske i förhoppningen — att systemet skall
spricka och skapa nya förutsättningar för
en traditionell svensk neutralitetspolitik.
Då skulle vi slippa tänka om.

Dess bättre förefaller det som om inget
av de ledande partierna öppet vågar ut-
tala den uppfattningen. Ändå verkar det
som om också klara "Europapartier" in-
för opinionssvängningarna börjar sväva
på målet. De gömmer sin tvekan bakom
omsorg om en objektiv information. Det
ligger dock en med rätta påtalad risk i att
information utan ställningstagande på sikt
uppmuntrar till passivitet i opinionsbild-

ningen. En sådan kan tolkas som inled-
ningen till en reträtt till tidigare EG-kri-
tiska positioner.

EG-debattens syfte

Vad EG-debatten ytterst bör syfta till är
att klargöra innebörden av det politiska,
ekonomiska och moraliska val vi står in-
för. Politiskt och ekonomiskt är proble-
met enkelt: skall vi som hittills låta oss sys-
in i ett nytt europeiskt ekonomiskt och i
realiteten även socialt system utan att
kunna påverka denna process. Eller skall
vi öka vårt inflytande — befria oss — ge-
nom att sälla oss till de europeiska be-
slutsfattarna.

EG-frågan innebär både ett politiskt
och ett moraliskt problem. Detta har hit-
tills uppfattats främst av dem som fruktar
— eller är övertygade om — att EG är en
självsk rikemansklubb, inriktad på att ut-
suga den fattiga eller "tredje" världen. In-
dustrivärldens moraliska ansvar eller
skuld i förhållande till tredje världen är
dock en långt mera komplicerad fråga.

Den stora moraliska utmaningen är av
annat slag, mera obestridlig. Den bottnar i
EGs ursprungliga syfte att bygga en in-
tressegemenskap i Europa som är så stark
att riskerna för ett nytt krig mellan Euro-
pas ledande makter helt tonar bort. För
Sverige och andra "egoistiskt" neutrala
stater blir frågan ytterst: Vill vi vara med
om att befästa och bevara Europa som en
fredsmiljö?

Svaret borde vara givet.